

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Muu asia: Valtioneuvoston asetus väliaikaisista poikkeuksista sovellettaessa eräitä vuosilomalain, työaikalain ja työsopimuslain säännöksiä

Perustuslakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Muu asia: Valtioneuvoston asetus väliaikaisista poikkeuksista sovellettaessa eräitä vuosilomalain, työaikalain ja työsopimuslain säännöksiä (M 5/2020 vp): Asia on saapunut työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan lausunnon antamista varten perustuslakivaliokunnalle. Määräaika: 19.3.2020 klo 12.00 mennessä.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- hallitusneuvos Tarja Kröger, työ- ja elinkeinoministeriö

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- STTK ry
- Akava ry
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- Suomen Yrittäjät ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Valtioneuvosto totesi 16.3.2020 yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomen olevan poikkeusoloissa koronavirustilanteen vuoksi. Tämän perusteella valmiuslain 6 §:n mukainen valtioneuvoston asetus valmiuslain 86, 88, 93—95 ja 109 §:ssä säädettyjen toimivaltuuksien käytöstä annettiin eduskunnalle 17.3.2020 (myöhemmin käyttöönottoasetus). Valmiuslain 93 §:ssä säädetään palvelussuhteen ehdoista poikkeamisesta ja 94 §:ssä irtisanomisoikeuden rajoittamisesta.

Valiokunnan lausunto TyVL 1/2020 vp

Käyttöönottoasetuksen 3 §:n mukaan valmiuslain 93 §:n 2 momentissa tarkoitettua poikkeamista työaikalain (872/2019) lepoaikoja ja ylityötä koskevista säännöksistä sekä vuosilomalain (162/2005) vuosiloman antamista koskevista säännöksistä ja valmiuslain 94 §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitettua irtisanomisajan pidentämistä voidaan soveltaa koko valtakunnan alueella. Poikkeuksia voidaan soveltaa terveydenhuollossa ja sosiaalitoimessa, pelastustoimessa, hätäkeskustoiminnassa ja poliisitoimessa työskentelevään henkilöstöön.

Käyttöönottoasetuksella käyttöön otettavista poikkeuksista säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella väliaikaisista poikkeuksista sovellettaessa eräitä vuosilomalain, työaikalain ja työsopimuslain säännöksiä (myöhemmin soveltamisasetus). Myös tämä asetus annettiin eduskunnalle 17.3.2020.

Valmiuslain 10 §:n mukaan valmiuslain II osan säännösten nojalla annettavat valtioneuvoston ja ministeriön asetukset saatetaan välittömästi eduskunnan käsiteltäviksi. Eduskunta päättää, onko asetukset kumottava. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta tukee hallituksen toimenpiteitä koronaviruksen leviämisen estämiseksi ja puoltaa seuraavin huomautuksin soveltamisasetuksen jättämistä voimaan.

Riittävän työvoiman varmistaminen

Valmiuslain 93 §:ssä säädetty mahdollisuus palvelussuhteen ehdoista poikkeamiseen sekä 94 §:ssä säädetty irtisanomissuojan rajoittaminen koko valtakunnan alueella terveydenhuollossa ja sosiaalitoimessa, pelastustoimessa, hätäkeskustoiminnassa ja poliisitoimessa on katsottu olevan tarpeen ottaa käyttöön virusepidemian aikana riittävän työvoiman varmistamiseksi näillä aloilla. Valiokunta katsoo olevan ilmeistä, että koronavirusepidemian levitessä sairastumisiin tai epidemiaan liittyvät palvelutarpeet ja epidemian mahdollisesti synnyttämät lieveilmiöt kasvattavat työvoimaresurssin tarvetta. Työvoimapula näillä aloilla voi merkittäväällä tavalla häiritä yhteiskunnan kriittisten palveluiden toimintaa.

Soveltamisasetuksen mukaan työnantaja voi tarvittaessa keskeyttää työntekijän loman tai siirtää sen antamisen ajankohtaa, poiketa velvollisuudesta hankkia työntekijältä suostumus ylityön tekemiseen sekä poiketa lepoaikasäännöksistä ja pidentää työntekijän noudatettavaksi säädettyä irtisanomisaikaa. Niin ikään asetuksella rajoitetaan vuosilomalain 30 §:n ja työaikalain 34 §:n nojalla mainituista asioista annettujen työehtosopimusmääräysten soveltamista.

Palvelussuhteen ehdoista voidaan soveltamisasetuksen mukaan poiketa vain tiukkojen edellytysten täytyessä. Toimenpiteiden tulee olla tarpeen koronavirusepidemian vuoksi ja toiminnan turvaamiseksi, eikä niillä saa vaarantaa työturvallisuutta eikä työntekijän terveyttä. Työaikasäännöksistä poikkeamisen edellytyksenä on, että työnantaja järjestää työpaikalle lepoon ja virkistämiseen soveltuvia tauko- ja lepotiloja, sosiaaliloja ja ruokahuoltoa. Työnantajan on pidettävä huolta työstä aiheutuvan kuormituksen tasaisesta jakautumisesta sekä työntekijän mahdollisuudesta palautua työn rasituksista. Työsopimuslain säätelemästä irtisanomisajasta poikkeamisen edellytyksenä on, että irtisanomisajan pidentäminen on välttämätöntä väestön terveydenhuollon, vähimmäistoimeentulon tai turvallisuuden vuoksi. Poikkeusta ei sovelleta poliisitoimessa työskentelevään henkilöstöön. Valiokunta pitää asetuksessa säädettyjä edellytyksiä tärkeinä.

Valiokunnan lausunto TyVL 1/2020 vp

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta toteaa, että valmiuslakiin pohjautuvilla esitetyillä poikkeuksilla rajataan voimakkaasti työntekijän turvaa ja sopimisvapautta. Valiokunta korostaa, että poikkeusten käytön tulee olla välttämätön ja viimesijainen keino työntekijäresurssien riittävyyden turvaamiseksi. Valiokunta toteaa, että vuosilomalaki mahdollistaa joiltain osin vuosilomasta sopimisen ja työaikalaki taas mahdollistaa joustamisen vuorokausilevosta ja viikkolevosta. Valiokunta pitää tärkeänä, että myös poikkeusoloissa työajoista ja vuosilomista pyritään ensisijaisesti sopimaan.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta muistuttaa, että yhteiskunnan kriittisten toimintojen turvaaminen edellyttää näillä aloilla työskentelevien jaksamisen turvaamista. Eritoten pitkittyessään voi epidemia johtaa henkilöstön voimakkaaseen kuormittumiseen. Ihmiset kestävät tällaisia olosuhteita eri tavoin, minkä lisäksi osa työntekijöistä kuuluu itsekin riskiryhmiin. Siten velvoite työntekijöiden terveydestä ja turvallisuudesta huolehtimiseen edellyttää työnantajilta yleisten toimintalinjausten ohella myös työntekijöiden jaksamisen yksilöllistä arviointia.

Valiokunta pitää tärkeänä, että työ organisoidaan tukemaan työntekijöiden jaksamista mahdollisimman hyvin. Vain välttämättömät tehtävät hoidetaan. Uusien työntekijöiden perehdyttäminen työtehtäviin on myös poikkeusoloissa hoidettava asianmukaisesti. Viimeistään poikkeusolojen jälkeen on huolehdittava siitä, että henkilöstöllä on mahdollisuus palautua niin, että pitkäaikaisesta kuormituksesta ei aiheudu terveyshaittoja.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta pitää tärkeänä, että yhteiskunnan kykyä vastata erilaisiin kriiseihin parannetaan turvaamalla kriittisten alojen riittävät resurssit.

Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet

Valmiuslain 5 §:n 1 momentin mukaan lakia sovellettaessa on noudatettava Suomea sitovia kansainvälisiä velvoitteita ja kansainvälisen oikeuden yleisesti tunnustettuja sääntöjä. Työntekijän vuosilomaoikeuden ja työaikasuojelun kannalta keskeisiä kansainvälisiä sitoumuksia liittyy Euroopan unionin sääntelyyn, Euroopan neuvoston uudistettuun Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan sekä kansainvälinen työjärjestö ILO:n palkallista vuosilomaa koskevaan yleissopimukseen (nro 132), viikkolevon soveltamisesta teollisuusyrityksissä koskevaan yleissopimukseen (nro 14), työajan lyhentämistä neljäänkymmeneen tuntiin viikossa koskevaan yleissopimukseen (nro 47) sekä sairaanhoitohenkilöstön työtä sekä työ- ja elinoloja koskevaan yleissopimukseen (nro 149).

Euroopan unionin sääntely, samoin kuin muut kansainväliset sitoumukset pyrkivät turvaamaan työntekijän oikeuden neljän viikon palkalliseen lomaan sekä oikeuden enimmäistyöajan rajoitukseen sekä päivittäisiin ja viikoittaisiin lepoaikoihin.

Valiokunta toteaa, että Euroopan neuvoston sosiaalinen peruskirja sallii tietyin artiklassa G säädetyin edellytyksin rajoitusten tekemisen sosiaalisessa peruskirjassa taattuihin oikeuksiin. EU:n työaikadirektiivin 2003/88/EY vaatimuksista voidaan poikkeuksellisissa olosuhteissa direktiivin 17 artiklan mukaan poiketa. Myös ILO:n sopimuksista poikkeaminen on sallittua rajoitetuissa tilanteissa.

Valiokunnan lausunto TyVL 1/2020 vp

Voimassa olevaan sääntelyyn ja työehtosopimusten määräyksiin kohdistuvat asetuksella säädettyvät poikkeukset koskevat vuosiloman pitämistä ja työaika sekä työntekijän irtisanomisoikeuden rajoittamista tilapäisen poikkeustilan aikana. Poikkeukset ovat välttämättömiä sen varalta, että koronavirusepidemiasta aiheutuu potilasmäärien kasvun tai henkilöstön sairastumisten johdosta äkillistä työvoimapulaa. Valiokunta katsoo, että ehdotettu sääntely ei siten ole ristiriidassa Euroopan unionin sääntelyn tai muiden kansainvälisten velvoitteiden kanssa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta esittää,

että perustuslakivaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 19.3.2020

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

tilapäinen puheenjohtaja Arto Satonen kok
jäsen Kim Berg sd
jäsen Bella Forsgrén vihr
jäsen Tuomas Kettunen kesk
jäsen Rami Lehto ps
jäsen Niina Malm sd
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Jukka Mäkynen ps
jäsen Anders Norrback r
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Ruut Sjöblom kok
jäsen Riikka Slunga-Poutsalo ps
varajäsen Antero Laukkanen kd (osittain)
varajäsen Pia Lohikoski vas
varajäsen Paula Werning sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjaana Kinnunen